

Conceptual Framework of Social Interactions in Urban Open Spaces: A Meta-Synthesis Analysis of the concepts of Presence, Sociability, and Environmental Quality

Mehrdad Hedayatian - Department of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

Alireza Einifar¹ - Department of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

Received: 21 October 2024

Accepted: 21 June 2025

Highlights

- The concepts of presence, sociability, and environmental quality often overlap and lack clear conceptual boundaries in domestic urban studies.
- Recent theoretical shifts regard urban space not as a passive backdrop, but as an active agent in shaping social interactions.
- Canter's place model is integrated with key dimensions of social interaction in urban open spaces.
- Presence, sociability, and environmental quality each align most strongly with one of the spatial, behavioral, or perceptual dimensions.
- Sustainable social interaction requires balanced integration of presence, sociability, and environmental quality in urban design.

Extended abstract

Introduction:

Urban open spaces constitute vital arenas for everyday social life, enabling a wide range of encounters, collective practices, and cultural expressions. However, the conceptualization of the mechanisms through which these spaces facilitate social interactions remains fragmented. Among the most frequently invoked but ambiguously defined concepts are presence, sociability, and environmental quality. While often mentioned in research, these constructs are applied inconsistently, with overlapping meanings and unclear boundaries.

This study aims to clarify their conceptual positions and interrelations by constructing an analytical framework grounded in Canter's theory of place. Through a qualitative meta-synthesis of 373 domestic articles, supplemented by insights from international scholarship, the research develops a five-component model of social interactions in urban open spaces. The goal is to contribute a theoretically informed and practically applicable framework that can guide urban designers, planners, and policymakers toward creating spaces that are both socially inclusive and environmentally sustainable.

Theoretical Framework:

Evolution of Theories on Social Interaction in Urban Open Spaces

The relationship between space and social interaction has been theorized through several distinct phases:

- ✓ Classical and Structuralist Theories (pre-1960s): These approaches treated space as a passive container, with social interactions determined largely by societal structures, hierarchies, and institutions rather than spatial form.
- ✓ Human-Centered and Experiential Approaches (1960s–1980s): Inspired by Jane Jacobs and others, this perspective emphasized urban space as an active setting for lived experience, spontaneous encounters, and informal social life.
- ✓ Spatial and Quantitative Approaches (1980s–2000s): Analytical methods such as Space Syntax highlighted the relationship between spatial configuration and behavioral patterns, focusing on how design and layout influence

¹ Corresponding author: aeinifar@ut.ac.ir

movement and interaction.

✓ Contextual and Participatory Approaches (2000s–present): Recent theories integrate notions of spatial justice, sustainability, digital technology, and community agency, reflecting a multi-layered and dynamic understanding of urban interactions.

Components of Social Interactions in Open Spaces

Based on theoretical and empirical studies, five overarching components shape social interactions in urban open spaces:

- ✓ Spatial–Environmental
- ✓ Behavioral–Activity
- ✓ Perceptual–Psychological
- ✓ Contextual–Cultural
- ✓ Technological–Digital

Interpretation via Canter's Place Model: This study aligns three primary components with Canter's model of place:

- The spatial–environmental dimension corresponds to form;
- The behavioral–activity dimension relates to spatial actions;
- The perceptual–psychological dimension aligns with meaning.

Contextual–cultural and technological–digital dimensions are treated as moderating factors, influencing the intensity and quality of interactions. The final model conceptualizes social interaction as a triad of form–activity–meaning, surrounded by cultural and technological mediators. This holistic perspective allows for a deeper explanation of how urban open spaces foster social life.

Methodology:

The research adopts a qualitative, fundamental–descriptive approach, employing the meta-synthesis method based on Sandelowski and Barroso's (2006) seven-step model.

- Data Collection: An initial pool of 687 domestic articles was identified. After applying PRISMA-based inclusion and exclusion criteria, 30 articles were selected for detailed analysis.
- Analysis Tool: MAXQDA software was used to code, categorize, and interpret findings.
- Key Gap: Domestic literature often uses presence, sociability, and environmental quality without systematic differentiation, leading to conceptual ambiguity.

The analysis demonstrates that each of the three core concepts is structured around the three main dimensions (physical–environmental, activity–behavioral, and perceptual–psychological), supported by seven sub-dimensions. Importantly, each concept exhibits a dominant orientation:

- Presence → Physical–Environmental
- Sociability → Activity–Behavioral
- Environmental Quality → Perceptual–Psychological

4. Results and Discussion

• Presence: Presence reflects the capacity of a space to attract and retain users. It is strongly associated with the physical–environmental dimension, including amenities, accessibility, and spatial organization. Yet, mere physical occupation does not guarantee meaningful interaction; it is a prerequisite rather than a sufficient condition.

• Sociability: Sociability corresponds to the activity–behavioral dimension, emphasizing participatory environments, collective events, and opportunities for face-to-face engagement. This highlights the role of programming and design for activity in enabling vibrant urban life.

• Environmental Quality: Closely tied to the perceptual–psychological dimension, environmental quality involves users' perceptions of safety, comfort, attractiveness, and belonging. These subjective evaluations strongly influence whether individuals choose to linger, engage, or avoid a space.

Together, these findings underscore that social interaction is a multidimensional phenomenon, shaped by an interplay of physical, behavioral, and perceptual elements. Recognizing the distinct but complementary orientations of presence, sociability, and environmental quality provides a theoretical foundation for integrated urban design strategies.

Conclusion:

The proposed conceptual framework clarifies the overlapping domains of presence, sociability, and environmental quality while situating them within a multidimensional model of social interaction in urban open spaces.

Key conclusions include:

1. Each concept exerts a distinct influence on social interactions, yet they are interdependent and mutually reinforcing.
2. Presence functions as a prerequisite, enabled by spatial accessibility and environmental amenities.
3. Sociability is enhanced through participatory programming, collective activities, and inclusive design.
4. Environmental Quality shapes users' psychological perceptions and willingness to remain, creating conditions conducive to interaction.
5. Sustainable social interaction requires balanced integration across physical, behavioral, and perceptual domains. Overemphasizing one while neglecting others produces limited results.

By adopting this integrated perspective, urban planners and designers can create spaces that are not only functionally efficient but also socially inclusive and psychologically engaging. Such environments form the backbone of sustainable and socially resilient cities.

Keywords:

Presence, Sociability, Environmental Quality, Social Interactions, Urban Open Spaces, Meta-Synthesis.

Acknowledgment:

This article is derived from the first author's PhD thesis, "The Role of Spatial Organization in Social Interactions in Urban Open Spaces," conducted at the University of Tehran, Faculty of Architecture, under the supervision of the second author.

Citation: Hedayatian, M., Einifar, A. (2025). Conceptual Framework of Social Interactions in Urban Open Spaces: A Meta-Synthesis Analysis of the concepts of Presence, Sociability, and Environmental Quality, Motaleate Shahri, 14(55), 3–18. 10.22034/urbs.2025.142266.5094.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

چارچوب مفهومی تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری: تحلیل فراترکیب مفاهیم حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط^۱

مهرداد هدایتیان - دانشجوی دکتری، گروه معماری، دانشکده‌های هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
علیرضا عینی‌فر^۲ - استاد، گروه معماری، دانشکده‌های هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۳۰ مهر ۱۴۰۳ تاریخ پذیرش: ۳۱ خرداد ۱۴۰۴

چکیده

فضاهای باز شهری نقش حیاتی در تسهیل و تقویت تعاملات اجتماعی میان افراد دارند. این فضاها نه تنها به عنوان مکان‌هایی برای فعالیت‌های تفریحی و استراحت عمل می‌کنند، بلکه بستری برای تقویت روابط اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی شهری فراهم می‌آورند. بررسی پیشینه پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد تعاملات اجتماعی در حوزه معماری و شهرسازی عمدتاً با سه مفهوم کلیدی «حضورپذیری»، «اجتماع‌پذیری» و «کیفیت محیط» به عنوان عوامل اصلی تأثیرگذار بررسی شده‌اند، بی‌آن‌که رابطه مفهومی و ساختاری این مفاهیم با یکدیگر و با چارچوب‌های نظری جهانی به روشنی تبیین شده باشد. این پژوهش با هدف بازخوانی و تبیین این مفاهیم در بستری مفهومی، ابتدا با بهره‌گیری از تحلیل واژگان کلیدی و مرور نظریات جهانی، مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی را در پنج دسته کالبدی-محیطی، فعالیتی-رفتاری، ادراکی-روانی، زمینه‌ای-فرهنگی و فناورانه-دیجیتال طبقه‌بندی کرده و آنها را در چارچوب مدل مکان دیوید کانتور سامان داده است. در مرحله بعد، به منظور یافتن ارتباط میان مفاهیم اصلی تحقیقات داخلی و نظریات جهانی، با استفاده از دستورالعمل PRISMA و روش فراترکیب، ۳۲ مقاله داخلی منتخب، با بهره‌گیری از نرم‌افزار MAXQDA تحلیل و کدگذاری شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد حضورپذیری، بیشتر تحت تأثیر عوامل کالبدی-محیطی مانند تسهیلات محیطی و سازماندهی فضایی قرار دارد. اجتماع‌پذیری به عوامل فعالیتی-رفتاری وابسته است که شامل فعالیت‌های گروهی و فضاهای جمعی می‌شود. کیفیت محیط نیز به عوامل ادراکی-روانی مانند جذابیت، احساس راحتی و معنای محیط مرتبط است. مؤلفه‌های زمینه‌ای و فناورانه نیز نقش تعدیل‌گر دارند. این سه مفهوم نه تنها به صورت مستقل، بلکه به شکل متقابل بر یکدیگر تأثیر گذاشته و تعاملات اجتماعی را در فضاهای باز شهری تقویت می‌کنند. یافته‌های این تحقیق، چارچوبی کاربردی برای طراحان و برنامه‌ریزان شهری ارائه می‌دهد و به توسعه محیط‌هایی اجتماعی‌تر و جذاب‌تر کمک می‌کند.

واژگان کلیدی: حضورپذیری، اجتماع‌پذیری، کیفیت محیط، تعاملات اجتماعی، فضاهای باز شهری، فراترکیب.

نکات برجسته

- مفاهیم حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط در مطالعات داخلی با همپوشانی مفهومی و نبود مرزبندی نظری به کار رفته‌اند.
- سیر تحول نظریات تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری، از نقش منفعل فضا به سوی درک فضا به مثابه کنشگر فعال بوده است.
- مدل مکان کانتور با ابعاد تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری ترکیب و تبیین گردید.
- حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط هر یک با یکی از ابعاد فضایی، رفتاری یا ادراکی بیشترین همراستایی را دارند.
- تعامل اجتماعی پایدار مستلزم توجه همزمان به حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط در طراحی فضا است.

۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته معماری با عنوان «نقش سازماندهی فضایی در شکل‌گیری تعاملات اجتماعی فضاهای باز شهری» است که به وسیله نویسنده اول و با راهنمایی نویسنده دوم در دانشکده معماری دانشگاه تهران تصویب شده است.

۲ نویسنده مسئول مقاله: aeinifar@ut.ac.ir

۱. مقدمه

فضاهای باز شهری، به عنوان یکی از ارکان اصلی ساختار شهر، نقشی اساسی در ارتقای کیفیت زندگی و تقویت تعاملات اجتماعی ایفا می‌کنند. این فضاها بستری برای شکل‌گیری روابط اجتماعی، توسعه سرمایه اجتماعی و ایجاد حس تعلق مکانیند. با این حال، نسبت میان سازمان فضایی شهر و تعاملات اجتماعی همچنان یکی از چالش‌های اصلی در طراحی و نظریه‌پردازی شهری است.

مرور پیشینه پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد که سه مفهوم کلیدی **حضورپذیری**، **اجتماع‌پذیری** و **کیفیت محیط**، بیشترین فراوانی را در مطالعات مرتبط با تعاملات اجتماعی دارند، اما اغلب بدون تبیین نسبت مفهومی یا ساختار ارتباطی میان آنها مطرح شده‌اند. پژوهش حاضر با هدف رفع این ابهام، در پی ارائه چارچوبی مفهومی برای تحلیل تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری است. بدین منظور، ابتدا با اتکا به نظریه مکان دیوید کانتر و ادبیات جهانی، ساختار مفهومی پنج‌گانه‌ای از مؤلفه‌های تعامل اجتماعی تدوین شده و سپس با استفاده از روش **فرا ترکیب کیفی** و دستورالعمل **PRISMA**، ۳۷۳ مقاله داخلی گردآوری، کدگذاری و تحلیل شده‌اند. پرسش‌های اصلی تحقیق عبارتند از:

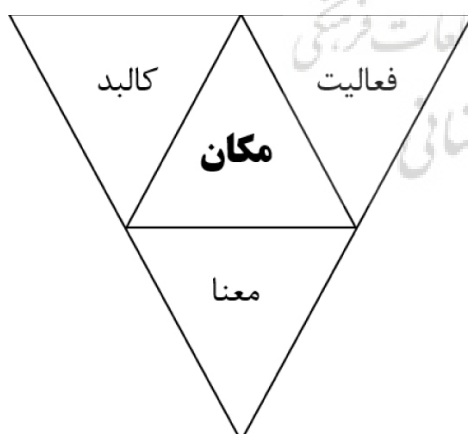
۱. هر یک از مفاهیم حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط چه نقشی در تعاملات اجتماعی دارند؟
 ۲. چه همپوشانی‌ها و تمایزاتی میان آنها وجود دارد؟
 ۳. این مفاهیم چگونه با مؤلفه‌های مطرح در تحقیقات جهانی ارتباط دارند؟
- پاسخ به این پرسش‌ها می‌تواند مبنای نظری منسجمی برای تحلیل تعاملات اجتماعی فراهم آورد و راهنمایی عملی برای طراحی فضاهای مشارکت‌پذیر شهری ارائه کند.

۲. چارچوب نظری

۲.۱. تعامل انسان و محیط در بستر فضای شهری

رابطه میان انسان و محیط از مهم‌ترین مباحث در نظریه‌های شهری و روان‌شناسی محیطی است. این رابطه نه صرفاً به معنای کنش‌های فیزیکی در یک فضا، بلکه به مثابه فرایندی پیچیده، پویا و چندلایه در نظر گرفته می‌شود که حاصل برهمکنش عناصر کالبدی، فعالیت‌های انسانی و معانی ذهنی است. در این میان، نظریه مکان دیوید کانتر (۱۹۷۷) یکی از چارچوب‌های برجسته‌ای است که این رابطه را در قالب مدلی منسجم و تحلیلی، ترکیبی از سه مؤلفه اصلی می‌داند: کالبد، فعالیت و تصورات (Ghoomi et al., 2015).

از نگاه او، مکان نه صرفاً یک فضای فیزیکی، بلکه پدیده‌ای اجتماعی-فرهنگی است که از تعامل مستمر میان این سه مؤلفه شکل می‌گیرد (Jing, 2019). به عبارت دیگر، مکان در تجربه زیسته افراد از طریق حضور در فضا، انجام فعالیت و درک ذهنی معنا می‌یابد. ویژگی ممتاز نظریه کانتر آن است که با وجود تأکید بر وحدت و کلیت تجربه مکان، امکان تحلیل تفکیکی هر مؤلفه را نیز فراهم می‌سازد. بدین ترتیب می‌توان ابعاد کالبدی، رفتاری و ادراکی فضا را به‌طور مستقل بررسی کرد، اما در عین حال تأثیر هر یک بر دیگری و بر تجربه کلی مکان را نیز تحلیل نمود. این مدل مفهومی (تصویر شماره ۱) به دلیل سادگی نسبی و در عین حال جامعیت ساختاری، در بسیاری از پژوهش‌های بعدی در طراحی شهری و روان‌شناسی محیطی مورد اقتباس قرار گرفته است. برای مثال، جان پانتر (۱۹۹۱) در توسعه مدل کانتر (تصویر شماره ۲) به جای مؤلفه «تصورات ذهنی»، بر «معنای محیط» تأکید می‌کند که بر جایگاه معنا به عنوان تجربه‌ای برآمده از تعامل انسان با محیط دلالت دارد (Montgomery, 1998: 96-97).

تصویر شماره ۲: مدل مکان جان پانتر و تعامل میان مؤلفه‌ها

تصویر شماره ۱: مدل مکان کانتر و تعامل میان مؤلفه‌ها

تبیین کرده‌اند. این نظریات، همواره تحت تأثیر زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، فلسفی و کالبدی شکل گرفته‌اند و تغییر آنها بازتابی از دگرگونی‌های گسترده در تلقی از ماهیت شهر، تحولات تکنولوژیک،

۲.۲. سیر تحول نظریات تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری

شناخت تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری نیازمند درک روند تحول نظریاتی است که در طول زمان، این مفهوم را از منظرهای متنوع

۲،۲،۲. دوره دوم: ظهور رویکردهای انسان‌گرا و تجربه زیسته در نظریات تعامل اجتماعی (۱۹۶۰-۱۹۸۰)

دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ دوره‌ای کلیدی در بازنگری نسبت به فضاهای شهری بود؛ دورانی که با نقد شهرسازی مدرن و رشد توجه به حقوق شهروندی همراه شد. در این دوره، برای نخستین بار فضاهای باز شهری و طراحی آنها به عنوان عوامل فعال در شکل‌دهی به روابط اجتماعی دیده شدند و ایده فضای عمومی به مثابه "فرصت‌هایی برای مشارکت روزمره شهروندان" (Qi et al., 2024: 155). مطرح گردید. کوین لینچ با انتشار کتاب «تصویر شهر» (1960)، مفهوم «تصویر ذهنی فضا و قابلیت خوانایی شهر» (Haas, 2020: 332) را وارد ادبیات شهری کرد. جین جیکوبز (۱۹۶۱) با تأکید بر تعاملات روزمره، ادوارد رلف (۱۹۷۶) با ایده حس مکان و ویلیام وایت (۱۹۸۰) و یان گل (۱۹۸۷) با مطالعه رفتارهای انسانی در فضاهای شهری، بر نقش ادراک، عاطفه و رفتار در تجربه فضا تأکید کردند.

در این دوره، فضاهای باز شهری برای نخستین بار به عنوان **بستر زندگی اجتماعی روزمره** دیده شدند؛ جایی که طراحی صحیح آن می‌تواند حضور انسان‌ها را تقویت کند، فرصت‌های برخورد و تعامل را افزایش دهد (Qi et al., 2024) و بذل شکل‌گیری تعامل اجتماعی را بکارد. این تحول نظری، زمینه‌ساز رویکردهایی همچون روان‌شناسی محیط، تحلیل رفتاری و روش‌های فضامحور در مطالعات فضاهای عمومی شد و جایگاه فضا را در فرایندهای اجتماعی، از منفعل به فعال ارتقا داد.

۲،۲،۳. دوره سوم: تحلیل‌های نظام‌مند و کمی (1980-2000)

در دهه ۱۹۸۰ تا پایان قرن بیستم، رویکردهای انسان‌محور جای خود را به مدل‌های داده‌محور و کمی دادند که فضا را ساختاری با منطق درونی و تأثیرگذار بر رفتار اجتماعی می‌دانستند. در این میان، نظریه **نحو فضا (Space Syntax)** بیل هیلیر و جولین هانسون (۱۹۸۴) تحولی اساسی پدید آورد. این نظریه بر این فرض استوار است که سازمان‌دهی فضایی محیط ساخته‌شده شامل نحوه اتصال معابر، ترتیب مسیرها و میزان پیوستگی یا گسستگی فضاها، به‌طور مستقیم بر الگوهای حرکت انسان‌ها و میزان تعاملات اجتماعی تأثیر می‌گذارد (Yamu, 2021). تحلیل‌هایی مانند ادغام‌پذیری فضایی (Integration)، پیوستگی (Connectivity)، کنترل حرکت (Control Value) و تحلیل دیداری (Visibility Graph Analysis) ابزارهایی برای تحلیل فضای شهری به‌عنوان «ساخت یک گفتمان اجتماعی» (Yamu, 2021: 2) معرفی شدند. در این چارچوب، شهر به مثابه شبکه‌ای منطقی از فضاهای به‌هم‌پیوسته در نظر گرفته شد که ویژگی‌های آن مانند میزان پیوستگی و مرکزیت فضایی تعیین‌کننده شدت جریان حرکتی و تعاملات اجتماعی است. تحقیقات مختلفی نشان داده‌اند که فضاهای دارای ادغام‌پذیری بالاتر افراد بیشتری را جذب می‌کنند و به‌عنوان نقاط فعال اجتماع محسوب می‌شوند؛ در حالی که فضاهای جداافتاده، با کاهش جریان حرکتی و تعامل اجتماعی روبه‌رو هستند (Askarizad et al., 2024; Kuzuoglu et al., 2024).

چرخش‌های معرفتی و نقدهای بینارشته‌ای بوده است. در این بخش، مهم‌ترین رویکردهای نظری در چهار دوره اصلی مرور می‌شود:

دوره نخست: شکل‌گیری اولیه نظریات ساختارگرا و کلاسیک (تا حدود ۱۹۶۰)

دوره دوم: ظهور رویکردهای انسان‌محور و توجه به تجربه زیسته (۱۹۶۰-۱۹۸۰)

دوره سوم: تحلیل‌های سیستماتیک، کمی‌گرا و فضامحور (۱۹۸۰-۲۰۰۰)

دوره چهارم: رویکردهای زمینه‌گرا، پایداری‌محور و انعطاف‌پذیر (۲۰۰۰ تاکنون)

این تقسیم‌بندی، نه به‌منزله تفکیکی مطلق، بلکه به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی برای درک روندهای نظری و دگرگونی در نگاه به مفهوم تعاملات اجتماعی در فضای شهری به‌کار گرفته شده است.

۲،۲،۱. دوره نخست: نظریات ساختارگرا و جامعه‌شناسی کلاسیک (تا حدود ۱۹۶۰)

نخستین رویکردها به تعاملات اجتماعی در فضای شهری، ریشه در جامعه‌شناسی کلاسیک اواخر قرن نوزدهم دارند. در این دوره، **فردیناند تونیس** (1887) با تمایزگذاری میان مفاهیم «اجتماع» و «جامعه»^۲، گذار از روابط سنتی چهره‌به‌چهره و مبتنی بر پیوندهای عاطفی، روابط عقلانی، ابزاری و غیرشخصی در جوامع مدرن را تبیین کرد (Azad et al., 2020). به‌طور همزمان، **امیل دورکیم** (1893) با طرح مفهوم «همبستگی ارگانیک»^۳ در مقابل «همبستگی مکانیکی»، بر جایگزینی پیوندهای سنتی با روابط تخصصی و مبتنی بر تقسیم کار در بستر شهرهای مدرن تأکید نمود (Parsania & Nourani, 2019). هردو نظریه‌پرداز، **فضا را نه به‌عنوان عاملی تأثیرگذار، بلکه صرفاً به‌مثابه بستری منفعل برای تحولات اجتماعی** در نظر گرفتند. **ماکس وبر** (1921) در تحلیل خود از شهر، آن را به‌مثابه بستری برای ظهور **عقلانیت مدرن، ساختارهای نهادی و نظم اداری** در جوامع غربی مورد توجه قرار داد (Parsania & Nourani, 2019). نگاهی که همچنان فضای شهری را صرفاً در نقش زمینه‌ای خنثی برای فرایندهای اجتماعی و اقتصادی در نظر می‌گرفت. در ادامه، مکتب شیکاگو از دهه ۱۹۲۰ رویکردی تجربی‌تر به تحلیل شهر اتخاذ کرد. آنها با بهره‌گیری از بوم‌شناسی، شهر را اکوسیستم اجتماعی-فضایی دانستند ولی همچنان **شهر به‌عنوان پس‌زمینه‌ای منفعل برای تحولات اجتماعی تلقی می‌شد؛ نه به‌عنوان پدیده‌ای طراحی‌شده با نقش‌کنشگر در شکل‌دهی به روابط و تعاملات اجتماعی**.

- 1 Gemeinschaft
- 2 Gesellschaft
- 3 organic solidarity

، همزمان، (al., 2024; Mehrinejad Khotbehsara et al., 2025) فناوری‌هایی نظیر GIS، تحلیل دید و نقشه‌های همپوشانی فضایی» (Tao, 2022)، ابزارهایی نوین برای مدل‌سازی رابطه بین ساختار فضایی و رفتار اجتماعی فراهم کردند. در این رویکرد، فضا دیگر پس‌زمینه‌ای خنثی نیست، بلکه به‌عنوان عاملی فعال و مؤثر در شکل‌دهی الگوهای حرکت، تجمع و تعاملات اجتماعی بررسی شده و «امکان یافتن روابط شهری بین محیط فیزیکی و رفتار انسان را فراهم می‌کند» (Sutkaitytė, 2020:84).

۲/۲/۴. دوره چهارم: رویکردهای پایداری، انعطاف‌پذیری و اجتماع‌محور در تعاملات اجتماعی (۲۰۰۰ تاکنون)

از آغاز قرن ۲۱، نظریه‌های مرتبط با تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری وارد مرحله‌ای زمینه‌گرا، چندلایه و انعطاف‌پذیر شده‌اند. در این رویکرد، فضا دیگر صرفاً بستر فیزیکی نیست، بلکه کنشگری اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و فناورانه دارد. مفاهیمی چون «حق به شهر» (Lefebvre; 1968)، «مکان‌های چهارم» (Aelbrecht, 2016)، «سرزندگی اجتماعی» (Carmona, 2010) و رویکردهای «شهرسازی تاکتیکی» (Roosta et al., 2022)، ساختار نظری این دوره را شکل داده‌اند. بر اساس این دیدگاه‌ها، تعامل اجتماعی پایدار در گرو طراحی فضاهایی است که مشارکت‌پذیر، دسترس‌پذیر، متنوع و انطباق‌پذیر با تحولات فناورانه باشند. پروژه‌هایی چون PPS (Project for Public Spaces) و پژوهش‌هایی نظیر (Aelbrecht, 2016)، (Castro, 2021) و (Seixas, 2024) مؤلفه‌های دسترسی‌پذیری، گشودگی دبداری، فرصت‌های مکث، کاربری چندمنظوره، مشارکت اجتماعی، تنوع فضایی و فناوری‌های نوین شهری نظیر وای‌فای عمومی، اپلیکیشن‌های شهری و تلفیق فضاهای فیزیکی و دیجیتال، که مرزهای سنتی حضور در فضای عمومی را دگرگون کرده‌اند را از عوامل

مؤثر بر تعاملات اجتماعی در فضای باز می‌دانند.

در این گفتمان، ایده «چرخش فضایی ۲» لوفور (1991) که در آن فضا «ظرف» رویدادهایی نیست که توسط مردم تولید می‌شوند، بلکه یک کنشگر تمام‌عیار است که به‌طور فعال بر جوامعی تأثیر می‌گذارد که در آن عمل می‌کنند (Lamprecht, 2022)، به‌عنوان عرصه‌ای تغییرپذیر، اجتماعی و چندلایه دیده می‌شود که در آنها مناسبات اجتماعی، قدرت، فرهنگ، فناوری و طبیعت درهم تنیده‌اند (Purcell, 2014).

۲/۲/۵. جمع‌بندی کلی سیر تحول نظریات تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری

تحلیل سیر تحول نظریات تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری که در جدول شماره ۱ آمده است، نشان‌دهنده روندی تکاملی در فهم رابطه انسان، جامعه و فضا است؛ روندی که بازتابی از تغییرات اساسی در نگرش به شهر، معماری و فضاهای عمومی و نیز تحول در بسترهای فکری، اجتماعی و فناورانه دوره‌های مختلف به‌شمار می‌آید. در این سیر، از نظریات کلاسیک که فضا را صرفاً بستری منفعل برای کنش‌های اجتماعی تلقی می‌کردند، به تدریج به دیدگاه‌هایی رسیده‌ایم که فضا را به‌مثابه کنشگری فعال در شکل‌دهی به روابط اجتماعی می‌فهمند. این مسیر نشان می‌دهد که درک معاصر از تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری، نیازمند نگاهی میان‌رشته‌ای، چندبعدی و زمینه‌گراست؛ نگاهی که بتواند ابعاد کالبدی، ادراکی، اجتماعی، فرهنگی و فناورانه فضا را در ارتباطی دیالکتیک، پویا و متعامل لحاظ کند. پژوهش حاضر با الهام از این روند تحول نظری، در تلاش است تا مدلی تحلیلی را برای تبیین تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری تدوین کند؛ مدلی که ضمن اتکا به مبانی نظری، در محیط واقعی نیز قابلیت کاربرد و سنجش داشته باشد.

جدول شماره ۱: دوره‌های تاریخی و سیر تحول نظریات تعامل اجتماعی در فضاهای شهری

دوره تاریخی	بازه زمانی	ویژگی‌های اصلی نظریات	نگاه به شهر و فضا	جایگاه فضای باز
دوره نخست: نظریات کلاسیک	تا حدود ۱۹۶۰	تحلیل ساختارهای کلان اجتماعی، اثر شهرنشینی بر فروپاشی پیوندهای سنتی	شهر به مثابه بستر طبیعی و منفعل در تحولات اجتماعی	فضا به عنوان زمینه‌ای خاموش، بدون نقش در تعامل اجتماعی
دوره دوم: رویکرد انسان‌گرا و تجربه زیسته	۱۹۶۰-۱۹۸۰	تأکید بر کیفیت فضاهای عمومی، تجربه زیسته و حس مکان در ارتقای تعامل اجتماعی	فضای باز شهری به عنوان بستری فعال که تعاملات را تسهیل و ارتقا می‌دهد	طراحی فضای باز به عنوان ابزاری برای خلق حس مکان، امنیت و سرزندگی اجتماعی
دوره سوم: تحلیل‌های سیستماتیک و کمی‌گرا	۱۹۸۰-۲۰۰۰	تحلیل رابطه سازمان فضایی و تعامل اجتماعی از طریق مدل‌های کمی و داده‌محور	فضا به عنوان شبکه‌ای منطقی که الگوهای حرکت و فرصت‌های تعامل را ساختار می‌دهد	طراحی شهری به مثابه ابزار پیش‌بینی رفتار اجتماعی و مهندسی فضا
دوره چهارم: رویکردهای پایداری، انعطاف‌پذیری و اجتماع‌محور	۲۰۰۰ تاکنون	توجه به پایداری اجتماعی، عدالت فضایی، تنوع فرهنگی و کنشگری شهروندی در فضاهای عمومی	فضای باز شهری به عنوان عرصه‌ای برای تحقق حق به شهر، پایداری اجتماعی و تنوع تعاملات	تأکید بر انعطاف‌پذیری، چندمنظوره بودن، مشارکت فعال و پاسخ به تغییرات اجتماعی

۲،۲،۶. دسته‌بندی مؤلفه‌ها و معیارهای تعاملات اجتماعی

بر اساس تحلیل تطبیقی نظریات تعامل اجتماعی در فضاهای باز شهری، می‌توان اشتراکات و محورهای اصلی را در یک چارچوب تحلیلی نظام‌یافته متشکل از پنج دسته اصلی بازشناسی کرد.

الف) مؤلفه کالبدی-محیطی

مؤلفه کالبدی به ویژگی‌های فیزیکی، فضایی و فرمی فضاهای باز شهری اشاره دارد که بر تعاملات اجتماعی اثرگذارند. این مؤلفه نقش طراحی و سازماندهی فضا را در تسهیل حضور، مکث و ارتباط میان کاربران برجسته می‌سازد. از منظر نظری، مؤلفه کالبدی ریشه در نظریات مربوط به «تصویر ذهنی شهر» (Lynch, 1960)، «فضای میان ساختمان‌ها» (Gehl, 2010) و «منطق اجتماعی فضا» (Hillier & Hanson, 1989) دارد. این نظریه‌ها تأکید دارند که شکل، فرم، ساختار و پیکربندی فضا بر نحوه حرکت، توقف و مواجهه انسان‌ها در محیط تأثیرگذار است. همچنین از منظر مطالعات تجربی، پژوهشگرانی مانند (Carmona, 2010)، (Aelbrecht, 2016)، (McGillivray et al., 2023)، (Qi et al., 2024) با بررسی عینی فضاهای شهری، ویژگی‌هایی چون مقیاس انسانی، گشودگی فضایی، مبلمان مناسب، تنوع فضایی و خوانایی محیط را به عنوان عناصر کلیدی در تسهیل تعاملات اجتماعی شناسایی کرده‌اند.

ب) مؤلفه فعالیتی-رفتاری

مؤلفه فعالیتی-رفتاری بر نقش فعالیت‌های انسانی در جان‌بخشی به فضاهای باز شهری و شکل‌گیری تعاملات اجتماعی تأکید دارد. از منظر نظری، پایه‌های این مؤلفه را می‌توان در آثار کلاسیکی چون جین جیکوبز و یان گل مشاهده کرد که تأکید دارند فضاهای باز باید محل «زندگی میان ساختمان‌ها» باشند، نه صرفاً گذرگاه‌هایی برای عبور. فعالیت‌های رسمی و غیررسمی، فردی و جمعی، همه ظرفیت‌هایی را برای برخورد، مکث، تعامل و مشارکت اجتماعی ایجاد می‌کنند. از منظر تجربی نیز مطالعات (white, 2012)، (Aelbrecht, 2016)، (Gehl, 2017) به روشنی نشان می‌دهند که هرگاه فضایی دارای تنوع فعالیت، فعالیت‌های جذب‌کننده و مشارکتی باشد، تعاملات اجتماعی در آن افزایش می‌یابد. این مؤلفه نشان می‌دهد فضا زمانی به عرصه‌ای اجتماعی بدل می‌شود که زیست انسانی، مشارکت و تجربه روزمره را در خود فعال سازد.

ج) مؤلفه ادراکی-روانی

مؤلفه ادراکی-روانی بر جنبه‌های ذهنی، عاطفی و روان‌شناختی تجربه فضا تمرکز دارد و نشان می‌دهد که درک و احساس کاربران نسبت به فضاهای باز شهری، نقشی تعیین‌کننده در تعاملات اجتماعی ایفا می‌کند. ریشه‌های نظری این مؤلفه را می‌توان در نظریه‌های پدیدارشناسانه مکان مانند آثار ادوارد رلف و دیدگاه‌های روان‌شناسی محیطی مانند حس تعلق و امنیت روانی یافت. این نظریات تأکید دارند که فضا نه تنها فیزیکی است، بلکه واجد کیفیت‌های ذهنی و عاطفی است که بر رفتار اجتماعی تأثیرگذارند.

در حوزه پژوهش‌های تجربی، مطالعات (Carmona, 2010)،

(Aelbrecht, 2016)، و (Montgomery, 1998) نشان داده‌اند مؤلفه‌هایی مانند خوانایی فضا، احساس امنیت و خاطره‌انگیزی محیط، نقش مؤثری در افزایش میل به حضور و تعامل در فضاهای عمومی دارند. ویژگی‌هایی که به تجربه درونی انسان از فضا معنا می‌دهند و از طریق آن، فضا از یک بستر خنثی به یک مکان اجتماعی پویا تبدیل می‌شود.

د) مؤلفه زمینه‌ای-فرهنگی

مؤلفه زمینه‌ای به بسترهای فرهنگی، اجتماعی چون عدالت فضایی، مشارکت محلی و هویت فرهنگی اشاره دارد که با مفاهیم هویت و مشارکت اجتماعی در نظریات پسامدرن و انتقادی مرتبط است. این دیدگاه‌ها بر آنند که تعاملات اجتماعی نه در خلأ، بلکه در دل ساختارهای اجتماعی، روابط قدرت، تفاوت‌های فرهنگی و زمینه‌های اقتصادی-سیاسی شکل می‌گیرند.

در مطالعات تجربی، پژوهش‌هایی مانند (PPS, 2010)، (Aelbrecht, 2016)، (Qi et al., 2024) و (Vazquez et al., 2024) نشان داده‌اند که طراحی موفق فضاهای باز شهری باید بر اصول دسترسی برابر، حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر، مشارکت محلی و همسازی فرهنگی استوار باشد. این مؤلفه نشان می‌دهد که بدون بسترهای اجتماعی و فرهنگی مناسب، حتی فضاهای خوش طرح نیز ممکن است به طرد یا نابرابری اجتماعی منجر شوند.

ه) مؤلفه فناورانه-دیجیتال

مؤلفه فناورانه به نقش فناوری‌های دیجیتال و زیرساخت‌های هوشمند در بازتعریف حضور و تعامل در فضاهای باز شهری می‌پردازد. با رشد شهرهای هوشمند، اینترنت اشیاء و رسانه‌های دیجیتال، فضاهای شهری به محیط‌هایی ترکیبی از زیست فیزیکی و شبکه‌ای تبدیل شده‌اند. این نظریات به تلفیق فضاهای فیزیکی با لایه‌های اطلاعاتی و ارتباطی توجه دارند و بر آنند که فضای تعامل اجتماعی در عصر دیجیتال، فراتر از حضور فیزیکی است و طراحی فضاهای باز باید به نیازهای ارتباطی و تعاملی کاربران نیز پاسخ دهد.

پژوهش‌هایی مانند (Vazquez et al., 2024)، (Cui, 2025)، و (Qanazi, 2025) نشان می‌دهند که زیرساخت‌های دیجیتال، طراحی فضاهای قابل تنظیم با فناوری و ادغام تجربه فیزیکی و آنلاین در فضاهای شهری می‌تواند کیفیت تعاملات اجتماعی را افزایش دهد؛ به‌ویژه در نسل جوان، گردشگران یا گروه‌هایی که بیش از هر چیز با فناوری‌های دیجیتال در ارتباطند.

۲،۲،۷. جمع‌بندی نهایی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های تعاملات اجتماعی

تحلیل نظریات مرتبط با تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری نشان می‌دهد که این پدیده، متأثر از مجموعه‌ای درهم‌تنیده از عوامل کالبدی، عملکردی، ادراکی، زمینه‌ای و فناورانه است که غفلت از هرکدام، می‌تواند به تضعیف پویایی اجتماعی فضا بینجامد. در جدول شماره ۲ مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های مرتبط با تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری ارائه شده است.

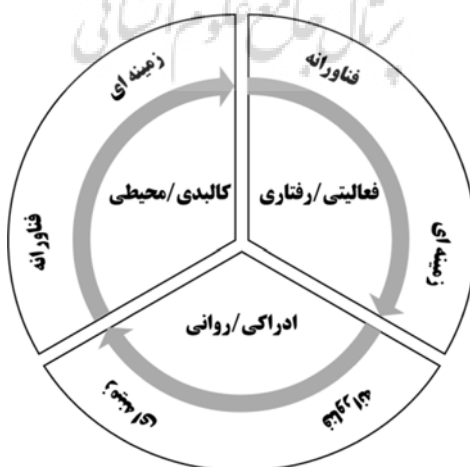
جدول شماره ۲: جدول نهایی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری

مؤلفه اصلی	زیرمؤلفه کلیدی	پژوهشگران و منابع	کارکرد/نقش در تعاملات اجتماعی
کالبدی-محیطی	مقیاس انسانی	(Carmona, 2010; Gehl, 2017)	تسهیل ارتباط انسانی و افزایش حضور
	تنوع فضایی	PPS, 2010 (Aelbrecht, 2016)	پاسخگویی به نیازهای گوناگون کاربران
	گشودگی و شفافیت دیداری	(Qi et al., 2024; white, 2012)	افزایش امنیت و تشویق تعاملات غیررسمی
فعالیتی-رفتاری	طراحی چندمنظوره و انعطاف پذیر	(McGillivray et al., 2023)	سازگاری با انواع تعاملات و رویدادها
	تنوع فعالیت‌ها	PPS, 2010	جذب گروه‌های متنوع اجتماعی
	امکان مکث و توقف	(Aelbrecht, 2016; white, 2012)	ایجاد بستر مکالمه و مشارکت خودجوش
	فعالیت‌های روزمره اجتماعی	(Gehl, 2010; Montgomery, 1998)	ایجاد پیوند اجتماعی طبیعی و پایدار
	رویدادهای محلی	(Qi et al., 2024)	تقویت انسجام اجتماعی و حس اجتماع
ادراکی-روانی	فضاهای نیمه خصوصی و کوچک	(Aelbrecht, 2016)	تسهیل تعامل در گروه‌های کوچک
	فعالیت‌های جذب‌کننده و خودجوش	(Qi et al., 2024)	تحریک تعاملات لحظه‌ای و غیرفرمال
	حس تعلق و وابستگی به مکان	(Carmona, 2010; Relph, 1976)	افزایش وفاداری و احترام متقابل در فضا
	احساس امنیت روانی	(white, 2012) PPS, 2010	کاهش اضطراب و افزایش کیفیت تعامل
	تجربه بصری و خاطره‌انگیزی	(Montgomery, 1998)	افزایش ماندگاری ذهنی و ایجاد گفت‌وگو
زمینه‌ای-فرهنگی	کاهش اضطراب و راحتی روانی	(Cui, 2025; Ziqing Liu, 2024)	ایجاد زمینه آرام برای گفت‌وگو و مشارکت
	خوانایی و جهت‌یابی	(Carmona, 2010; Lynch, 1960)	افزایش قابلیت حرکت و درک ساختار فضا
	عدالت فضایی	(Edge et al., 2024; Toktam Hanai, 2024)	برقراری امکان تعامل برابر برای همه گروه‌ها
	دسترسی برابر و فراگیر	(Qi et al., 2024) PPS, 2010;	جلوگیری از حذف یا طرد اجتماعی
	مشارکت محلی و نقش اجتماعی	(Qi et al., 2024; Vazquez et al., 2024)	افزایش حس مالکیت و اجتماع‌سازی
فناورانه-دیجیتال	پیوست فرهنگی و هویت اجتماعی	(Aelbrecht, 2016; Relph, 1976)	پذیرش متقابل و احترام فرهنگی
	دسترسی به زیرساخت‌های ارتباطی	(Cui, 2025; Ziqing Liu, 2024)	تسهیل ارتباط و ماندگاری در فضا
	تلفیق تجربه فیزیکی و دیجیتال	(de Souza e Silva et al., 2024; Qanazi, 2025)	گسترش ابعاد تعامل حضوری و مجازی
	مدیریت هوشمند فضا	(Xu, 2025)	بهینه‌سازی لحظه‌ای فضا برای کاربران
	روایت‌پذیری و اشتراک تجربه شهری	(Aelbrecht, 2016)	مشارکت، دیده‌شدن و پویایی فرهنگی

۲.۲.۸. تفسیر مفاهیم در چارچوب مدل مکان کانتر

سه مؤلفه اصلی تعاملات اجتماعی در فضاهای باز یعنی کالبدی، فعالیتی و ادراکی به‌طور مستقیم متناظر با عناصر سه‌گانه مدل کانتر هستند. مؤلفه کالبدی-محیطی با بُعد فرم در نظریه کانتر هم‌راستا است و به ویژگی‌های فیزیکی، سازمان فضایی و دسترسی فضا اشاره دارد. مؤلفه فعالیتی-رفتاری با بُعد فعالیت متناظر است و به کنش‌ها، استفاده‌ها، تجمعات و رفتارهای اجتماعی می‌پردازد که در فضا رخ می‌دهند. مؤلفه ادراکی-روانی نیز معادل معنا در مدل کانتر تلقی شده و تجربه ذهنی، حس تعلق، امنیت روانی و هویت فضایی را در بر می‌گیرد. در کنار این سه مؤلفه اصلی، دو مؤلفه تعدیل‌گر نیز شناسایی شده‌اند

که به‌رغم آن که به‌صورت مستقیم مکان را نمی‌سازند، اما به‌عنوان زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی و بسترهای فناورانه، کیفیت، جهت و شدت تأثیر مؤلفه‌های اصلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. مؤلفه زمینه‌ای فرهنگی در تعامل با معنا و فعالیت قرار گرفته و بر تفسیر اجتماعی مکان، نوع تعاملات و شیوه‌های استفاده از فضا اثرگذار است. مؤلفه فناورانه دیجیتال نیز می‌تواند سازوکارهای نوینی برای حضور و تعامل اجتماعی در فضا ایجاد کرده و به‌مثابه بستری جدید، کارکرد مؤلفه‌های کالبدی و ادراکی را دگرگون سازد. در مدل مفهومی ارائه شده (تصویر شماره ۳)، این دو مؤلفه به‌عنوان نیروهای تعدیل‌گر بیرونی، در پیرامون چرخه اصلی فرم فعالیت معنا قرار می‌گیرند و نقش زمینه‌ساز یا تعدیل‌گر در فرایند شکل‌گیری تعاملات اجتماعی را ایفا می‌کنند.

تصویر شماره ۳: مدل مفهومی مؤلفه‌های تعامل اجتماعی و مدل مکان کانتر

۲.۲.۹. مفاهیم تعاملات اجتماعی در مطالعات داخلی

بررسی پیشینه پژوهش در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی نشان می‌دهد که مطالعات مرتبط با تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهری ذیل سه مفهوم کلیدی «حضورپذیری»، «اجتماع‌پذیری» و «کیفیت محیط» مطرح شده‌اند. در مجموع واژه «تعاملات اجتماعی» در ۳۷۳ مقاله حوزه معماری و شهرسازی مشاهده شد که مفهوم حضورپذیری در ۱۵۸، اجتماع‌پذیری در ۲۳ و کیفیت محیط در ۷۹ مقاله به‌طور مستقیم مطرح بوده‌اند. تحلیل دقیق‌تر مطالعات نشان می‌دهد در بیشتر آنها، مرزهای مفهومی میان این سه واژه به‌روشنی ترسیم نشده و رابطه ساختاری آنها با یکدیگر نیز به‌صورت نظام‌مند بررسی نشده است. این مفاهیم اغلب به‌صورت همپوشان یا حتی معادل یکدیگر به‌کاررفته‌اند، بدون آن‌که نسبت آنها با «تعاملات اجتماعی» به‌روشنی تعریف شود. این مسئله نوعی ابهام نظری و پراکندگی روشی را در ادبیات داخلی رقم زده است.

در پاسخ به این وضعیت، مطالعه حاضر تلاش کرده تا با تدوین مدلی مفهومی برای روشن‌سازی جایگاه، تمایز و همپوشانی میان مفاهیم حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط در متون داخلی و پیوند آن با تحقیقات جهانی، تحلیلی ساختاریافته و منسجم ارائه دهد تا مبنایی نظری و تحلیلی برای بررسی تعاملات اجتماعی در بستر فضاهای شهری فراهم سازد.

۳. روش

پژوهش حاضر، از نوع بنیادی و توصیفی و با رویکردی کیفی است. روش گردآوری داده‌ها، فراترکیب بوده که با استفاده از مدل هفت مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو (2006) اجرا شده است. این روش با مرور نظام‌مند مطالعات، انتخاب مقالات، استخراج داده‌ها و تحلیل تفسیری، به درکی عمیق و جامع از مفاهیم چندبعدی تحقیق منجر می‌شود.

۳.۱. تنظیم پرسش‌های پژوهش

فرایند فراترکیب با تبیین پرسش‌هایی در قالب چهارگانه Who, What, When و How انجام می‌شود. در پاسخ به پرسش «چه چیزی؟» عوامل مؤثر بر سه مفهوم کلیدی حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط در تعاملات اجتماعی مورد نظر است. «چه کسی؟» به جامعه پژوهش شامل مقالات علمی نمایه‌شده در پایگاه‌های معتبر داخلی وزارت علوم اشاره دارد. دامنه زمانی در پاسخ به «چه زمانی؟»، مقالات منتشرشده در بازه ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۳ را در بر می‌گیرد. «چگونه؟»، جست‌وجوی نظام‌مند با کلیدواژه‌های اصلی در پایگاه‌های نورمگز، SID و علم‌نت و انتخاب مقالات مرتبط به‌صورت هدفمند و مبتنی بر معیارهای محتوایی است.

جدول شماره ۳: مراحل انتخاب مقالات برای مطالعه نهایی در فراترکیب

مرحله ۱	تعداد مقالات یافته شده: ۶۸۷	تعداد مقالات رد شده پس از دقت در عنوان: ۴۶۸
مرحله ۲	تعداد مقالات منتخب برای مطالعه چکیده و نتیجه‌گیری: ۲۱۹	تعداد مقالات رد شده پس از مطالعه چکیده و نتیجه‌گیری: ۱۲۶
مرحله ۳	تعداد مقالات منتخب برای مطالعه کامل: ۹۳	تعداد مقالات رد شده پس از مطالعه کامل مقاله: ۶۳
تعداد مقالات نهایی برای بررسی در روش فراترکیب: ۳۰		

۳.۴. استخراج اطلاعات مقالات

مقالات منتخب برای تحلیل مفهومی به‌صورت کامل و دقیق بررسی شدند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA نسخه 2024، کدگذاری و مقوله‌بندی گردیدند. سه موضوع «حضورپذیری»، «اجتماع‌پذیری» و «کیفیت محیط» به‌عنوان چارچوب طبقه‌بندی اولیه انتخاب و مقالات بر اساس همپوشانی محتوایی مطابق جدول شماره دسته‌بندی و تحلیل شدند.

۳.۲. بررسی نظام‌مند مقالات

با جست‌وجو براساس واژگان کلیدی، تعداد ۶۸۷ مقاله که از واژه‌های مورد نظر در «عنوان» یا «کلیدواژه» استفاده کرده بودند، یافت شد.

۳.۳. جست‌وجو و انتخاب مقاله‌های مرتبط

در مرحله سوم، منابع یافته شده براساس معیارهای ورود و خروج روش پریزما به‌صورت گام‌به‌گام مورد بررسی قرار گرفتند. با فرآیند مشخص شده در جدول شماره ۳، در نهایت ۳۰ مقاله به شرح جدول شماره ۴ به عنوان مقالات نهایی برای تحلیل انتخاب گردیدند.

جدول شماره ۴: مقالات نهایی برای تحلیل در روش فراترکیب

کد	پژوهشگر و سال انتشار	کد	پژوهشگر و سال انتشار	کد	پژوهشگر و سال انتشار
1	(Pahlevan et al., 2022)	11	(shojaei delaram, 2015)	21	(Amini et al., 2014)
2	(Bahrampour & Afzali, 2018)	12	(Karami et al., 2018)	22	(Eskandari et al., 2020)
3	(vahdat & Sajadzadeh, 2016)	13	(Sharifian et al., 2021)	23	(Haghi & Pouralikhani, 2019)
4	(Behzadfar et al., 2014)	14	(Ghods et al., 2018)	24	(Tahmasebi et al., 2019)
5	(Bagheri et al., 2023)	15	(mohammadzadeh et al., 2022)	25	(Mohebinejad et al., 2022)
6	(GhaleNoii & Amelian, 2019)	16	(Rajabi et al., 2022)	26	(Alitajer et al., 2018)
7	(Kakizadeh et al., 2023)	17	(Hamejani et al., 2019)	27	(Dehnad et al., 2021)
8	(Saremi et al., 2023)	18	(taghipour & soltanzadeh, 2016)	28	(Dezfuly & Naghizadeh, 2014)
9	(Alitajer et al., 2019)	19	(Elmi et al., 2020)	29	(Meshkini et al., 2017)
10	(Amirfakhrian et al., 2024)	20	(Mahmoodi & Mansourpour, 2017)	30	(alavinasab et al., 2018)

جدول شماره ۵: کدها، مفاهیم و مقولات به همراه فراوانی آنها

موضوع	مقوله	مفهوم	کد	فراوانی
حضورپذیری	محیطی-کالبدی	امکانات و تسهیلات	مبلمان، سایبان، آبخوری، سرویس بهداشتی، سطولهای زباله	۸۸٪
		سازماندهی فضایی	همپیوندی، کنترل، اتصال، عمق، سلسله مراتب، دسترسی، جانمایی، شفافیت، ابعاد و اندازه، نور مناسب، طول دید بصری، خرده اقلیم، انتخاب	
	فعالیتی-رفتاری	امکانات جمعی	نیمکت های بزرگ چند نفره	۳٪
		فضاهای جمعی	تنوع فضاها	
	ادراکی-روانی	فعالتهای جمعی	فضای بازی جمعی	۹٪
		ادراک محیط	جذابیت، هنر شهری	
اجتماع پذیری	محیطی-کالبدی	امکانات و تسهیلات	امنیت، خوانایی، آشنایی با محیط	۱۵٪
		سازماندهی فضایی	ایمنی، راحتی، مبلمان و نیمکت	
	فعالیتی-رفتاری	امکانات جمعی	اتصال، پیوستگی و یکپارچگی با محیط اطراف، جریان حرکتی مردم، خرده اقلیم، دسترسی، دسترسی بصری، شفافیت محیط، نفوذپذیری، همپیوندی، هندسه	۶۵٪
		فضاهای جمعی	امکانات تفریحی و فرهنگی، تسهیلات جمعی، نیمکت های گروهی، میزهای کار گروهی، تخت ها و صندلی های جمعی برای استراحت در فضای باز، منقل و باریکیو	
	ادراکی-روانی	فعالتهای جمعی	ارتباط رو در رو میان افراد، ایجاد مسیر پیاده و دوچرخه، تنوع، فضاهای سرگرم کننده، فضاهایی برای تجمع و کار جمعی، فضای ورزشی روباز، قلمرو انجام کار جمعی، قلمرو مکانی جمعی، کاربری های جمعی (رستوران، بوفه، کافی شاپ و غیره)	۲۰٪
		ادراک محیط	انعطاف پذیری، برگزاری مراسم فرهنگی و مذهبی، تنوع حضور مردم (قومیت، سن، جنس و ...)، توجه به فرهنگ و رسوم اجتماعی، فعالیت انتخابی، فعالیت پذیری اجتماعی، فعالیت جانبی، فعالیت های جذب کننده، هنر همگانی	
پایان محیط	محیطی-کالبدی	امکانات و تسهیلات	آرامش، بهره گیری از تمام حواس، پاکیزگی محیط، ترکیب طبیعت و محیط و انسان، جذابیت، زیبایی، فضای سبز و کیفیت بصری، نمادسازی محیط	۱۵٪
		سازماندهی فضایی	امنیت، امنیت اجتماعی، حس تعلق، خوانایی، هویت محیط	
	فعالیتی-رفتاری	امکانات جمعی	ایمنی، مبلمان	۱۵٪
		فضاهای جمعی	دسترسی، آسایش اقلیمی، نفوذپذیری، انسجام فضایی	
	ادراکی-روانی	ادراک محیط	امکانات و تسهیلات جمعی، راحتی	۷۰٪
		معنای محیط	فضای باز برای بازی کودکان، فضای پیاده روی	

۳/۵. تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته های پژوهش
بر اساس تحقیق صورت گرفته مشخص گردید که هر کدام از موضوعات «حضورپذیری»، «اجتماع پذیری» و «کیفیت محیط» از سه مقوله «محیطی-کالبدی»، «فعالیتی-رفتاری» و «ادراکی-روانی» و هفت مفهوم امکانات و تسهیلات محیط، سازماندهی فضایی محیط، امکانات جمعی، فضاهای جمعی، فعالیت های جمعی، ادراک محیط و معنای محیط تشکیل شده اند که کدهای مرتبط با هر کدام از این مقوله ها و مفاهیم مطابق جدول شماره ۵ مشخص شدند. همانگونه که فراوانی کدهای استخراج شده نشان می دهد، هر کدام از موضوعات یاد شده در یکی از مقوله ها بیشترین فراوانی را داشته است.

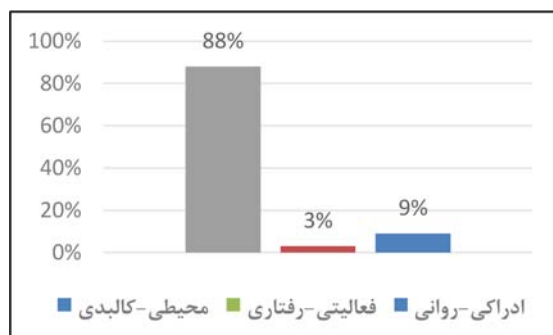
حضورپذیری در مقوله «محیطی-کالبدی»، اجتماع پذیری در مقوله «فعالیتی-رفتاری» و کیفیت محیط در مقوله «ادراکی-روانی» دارای حداکثر فراوانی است. این مطلب نشانگر آن است که جهت توجه هر کدام از موضوعات مورد مطالعه به کدام سمت است.

غلبه مقوله کالبدی-محیطی در تحلیل حضورپذیری فضاهای شهری
تحلیل مقالات مرتبط با اجتماع پذیری نشان می دهد که مؤلفه «فعالیتی-رفتاری» بیشترین بسامد را در این تحقیقات دارد. این مؤلفه شامل سه زیرمقوله اصلی است:

الف) امکانات و تسهیلات محیطی: مانند نیمکت، سایه بان، آبخوری، سرویس بهداشتی که حضور را از طریق آسایش و ماندگاری تقویت می کنند.

ب) سازماندهی فضایی محیط: شامل شفافیت، نفوذپذیری، هندسه فضایی و جریان های حرکتی که حرکت، دسترسی و درک فضایی را تسهیل می کنند. در نتیجه، طراحی فیزیکی و ساختار فضایی محیط های شهری نقش محوری در شکل گیری و پایداری حضور افراد در فضاهای عمومی دارد. نمودار شماره ۱۰، سهم نسبی مؤلفه های مختلف در تبیین حضورپذیری محیط را نمایش می دهد.

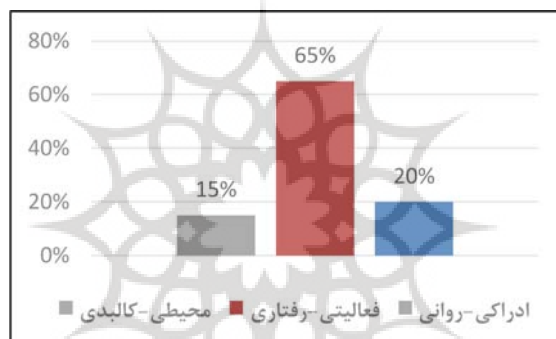
غلبه مقوله کالبدی-محیطی در تحلیل حضورپذیری فضاهای شهری
بررسی کدهای استخراج شده از مقالات مربوط به «حضورپذیری» در

نمودار شماره ۱: مقوله‌های موضوع حضورپذیری و فراوانی آنها

فراهم می‌آورند.
 ج) **فعالیت‌های جمعی**: مانند آیین‌ها، جشنواره‌ها و رویدادهای مشارکتی که عامل تقویت مشارکت، شکل‌گیری خاطرات مشترک و پیوندهای اجتماعی‌اند. نمودار شماره ۲، سهم نسبی مؤلفه‌های مختلف در تبیین اجتماع‌پذیری محیط را نمایش می‌دهد.

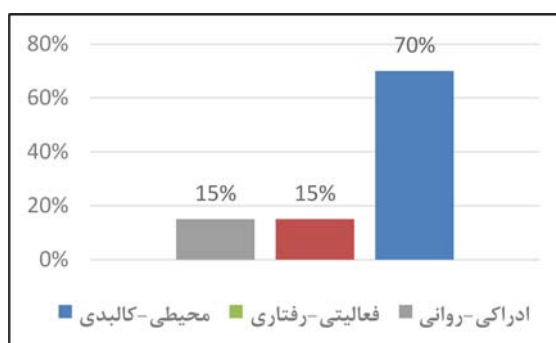
الف) **امکانات و تسهیلات جمعی**: که با فراهم آوردن عناصر کالبدی چون نیمکت‌های گروهی و ایستگاه‌های مکث، بستر استقرار و ارتباطات اجتماعی را ایجاد می‌کنند.
 ب) **فضاهای جمعی**: همچون میدان‌ها، پارک‌ها و مسیرهای پیاده که با ساختاری باز و دربرگیرنده، امکان حضور گروه‌های متنوع اجتماعی را

نمودار شماره ۲: مقوله‌های موضوع اجتماع-پذیری و فراوانی آنها

و بروز رفتارهای اجتماعی مناسب است.
 ب) **معنای محیط**: به ارزش‌ها و نمادهایی اشاره دارد که کاربران به فضا نسبت می‌دهند. این معنا می‌تواند حاصل خاطره جمعی، هویت تاریخی یا تعلق فرهنگی باشد و در ایجاد حس مکان و تقویت انسجام اجتماعی نقشی کلیدی ایفا می‌کند. نمودار شماره ۳، سهم مؤلفه‌های مختلف در تبیین کیفیت محیط را نمایش می‌دهد.

غلبه مقوله «ادراکی-روانی» در تحلیل کیفیت
 بررسی مطالعات مرتبط با کیفیت محیط نشان می‌دهد، مؤلفه «ادراکی-روانی» که به تجربه ذهنی افراد از فضا می‌پردازد، بیشترین بسامد را در میان سایر مؤلفه‌ها دارد و شامل دو بعد کلیدی است:
 الف) **ادراک محیط**: که از طریق حواس و تجربه‌های شناختی-حسی شکل می‌گیرد و برداشت‌هایی مانند نور، مقیاس، نظم و خوانایی فضایی را شامل می‌شود. این ادراک زمینه‌ساز تجربه فضایی مطلوب

نمودار شماره ۳: مقوله‌های موضوع کیفیت محیط و فراوانی آنها

۳.۶. کنترل کیفیت

کنترل کیفیت یافته های تحقیق، با ضریب توافق کاپا^۱ انجام شد. برای این منظور کدهای استخراج شده از مرحله قبل در اختیار محقق دیگری قرار گرفت. میزان اختلاف و شباهت دسته بندی های انجام شده به وسیله دو محقق، توسط نرم افزار SPSS محاسبه گردید و عدد ۰/۷۱۸ به دست آمد؛ با توجه به این که ضریب از ۰/۶ بالاتر است، میزان توافق معتبر محسوب می شود.

۴. بحث ها و یافته ها

یافته های تحقیق که حاصل مرور سیستماتیک و فراترکیب پژوهش های پیشین با استفاده از نرم افزار MAXQDA است، نشان داد که هر سه مفهوم **حضورپذیری**، **اجتماع پذیری** و **کیفیت محیط** به طور همزمان بر تعاملات اجتماعی تأثیرگذارند، اما هر یک به مقوله خاصی گرایش بیشتری دارند.

حضورپذیری، عمدتاً تحت تأثیر عوامل **کالبدی-محیطی** مانند **امکانات محیطی** (نیمکت ها، سایه بان ها، آبخوری و غیره) و **سازماندهی فضایی** (نحوه دسترسی، تقسیم بندی فضا و چیدمان عناصر) **قرار دارد**. حضورپذیری به میزان توانایی یک فضای عمومی در **جذب افراد** اشاره دارد و شرط اولیه برای ایجاد تعاملات اجتماعی است، چون بدون **حضور افراد** در فضا، امکان برقراری تعاملات وجود ندارد؛ ولی به تنهایی نمی تواند موجب برقراری تعاملات اجتماعی شود. این یافته با نتایج تحقیق مطلبی و همکاران (۱۳۹۷) نیز همسو است. آنها پس از بررسی مجتمع مسکونی سعیدیه همدان نتیجه گرفتند هندسه محیط، دسترسی و سازماندهی فضایی آن به تنهایی تعاملات اجتماعی را تضمین نمی کند (Motalebi et al., 2019).

اجتماع پذیری، مفهومی است که بیشتر به **مقوله فعالیتی-رفتاری** وابسته بوده و نشان دهنده قابلیت فضا در تشویق و ایجاد فعالیت های جمعی است. اجتماع پذیری از سه عامل مهم «**امکانات جمعی**» مانند فضاهای نشستن مشترک، «**فعالیت های جمعی**» مانند رویدادها و سرگرمی هایی که افراد را به گردهم آیی تشویق می کنند و «**فضاهای جمعی**» همچون محل هایی برای برقراری ارتباط و گفت و گو تأثیر می پذیرد. اجتماع پذیری، عامل اساسی در **ارتقای تعاملات اجتماعی** است که محیط بازار از کالبد صرف خارج و آن را به عرصه بروز فعالیت های جمعی تبدیل می کند (Ghalambar Dezfali & Naghizadeh, 2013: 22). امیرفخریان و همکاران با بررسی وضعیت تعاملات اجتماعی در یکی از بوستان های شهر مشهد مشخص می کنند که توجه به عوامل محیطی و ادراکی برای برقراری تعاملات اجتماعی کفایت نمی کند و ایجاد فرصت های تعاملی مانند رویداد های فرهنگی، اجتماعی و برنامه های مشارکتی و جمعی در این زمینه بسیار ضروری است (Amirfakhrian et al., 2024). مقدم و همکاران نیز اجتماع پذیری را به معنای شکل گیری قانون های فعالیت جمعی یا ایجاد اشتیاق به آن در بخش هایی از فضای کالبدی محیط در نظر می گیرند (Daneshgarmoghaddam et al., 2011). بنابراین مؤلفه های اجتماعی نقش بالاتری در اجتماع پذیری یک فضا نسبت به سایر ابعاد ایفا می کنند.

کیفیت محیط، به طور معناداری بر **مقوله ادراکی-روانی** تأکید داشته

و به میزان ادراک و احساس مثبت افراد از فضای عمومی و تأثیر آن بر تجربه آنان از فضا اشاره دارد. این مفهوم بیشتر به نحوه دریافت و تفسیر ذهنی افراد مربوط است و شامل دو مؤلفه ادراک محیط (چگونگی دریافت و تفسیر افراد از فضای اطراف و جذابیت آن) و معنای محیط (تداعی ها و احساسات عاطفی و فرهنگی مرتبط با فضا) می شود. کیفیت محیط، به طور مستقیم بر **تجربه ذهنی و روانی افراد** تأثیر دارد و به همین دلیل بیش از عوامل کالبدی و فعالیتی بر ادراکات شخصی و تجربیات حسی افراد متمرکز است.

۵. نتیجه گیری

این پژوهش با هدف تحلیل تأثیر سه مفهوم کلیدی **حضورپذیری**، **اجتماع پذیری** و **کیفیت محیط** بر تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری انجام شد. یافته های به دست آمده از تحلیل مبانی نظری، پیشینه پژوهش و نتایج مطالعات مروری به درک عمیق تری از چگونگی تأثیر این مفاهیم بر تعاملات اجتماعی و نحوه تعامل آنها با یکدیگر منجر گردید که بنابر تصویر شماره ۴ چارچوب مفهومی ارتباط میان این مفاهیم در برقراری تعاملات اجتماعی در فضای شهری و تعیین حدود هر موضوع را می توان نمایش داد. بر این اساس، نتایج پژوهش را می توان در چند محور کلیدی به شرح زیر جمع بندی کرد:

۵.۱. تعاملات متقابل میان حضورپذیری، اجتماع پذیری و کیفیت محیط

اگرچه این مفاهیم هر کدام از جنبه های مختلفی بر تعاملات اجتماعی تأثیر می گذارند، یافته های تحقیق نشان می دهند که آنها به طور متقابل نیز بر یکدیگر اثر دارند. **حضورپذیری** با سازماندهی فضایی، بستری مناسب برای حضور افراد فراهم می کند، اما **کیفیت محیط** با ایجاد شرایط ادراکی و حسی مطلوب، موجب ماندگاری و رضایت افراد در فضا می شود. این حضور و رضایت، نیاز به بُعد مکملی دارد تا حضور اجتماعی به تعامل اجتماعی تبدیل شود. فعالیت های جمعی در فضاهای طراحی شده، زمینه بسیار مناسبی است تا اجتماع پذیری شکل گرفته و تعاملات اجتماعی ایجاد شود. به همین ترتیب، **تعاملات اجتماعی** در یک فضای جمعی می توانند به نوبه خود کیفیت محیط را از نظر ادراکی ارتقا دهند و افراد را به تجربه مجدد فضا ترغیب کنند.

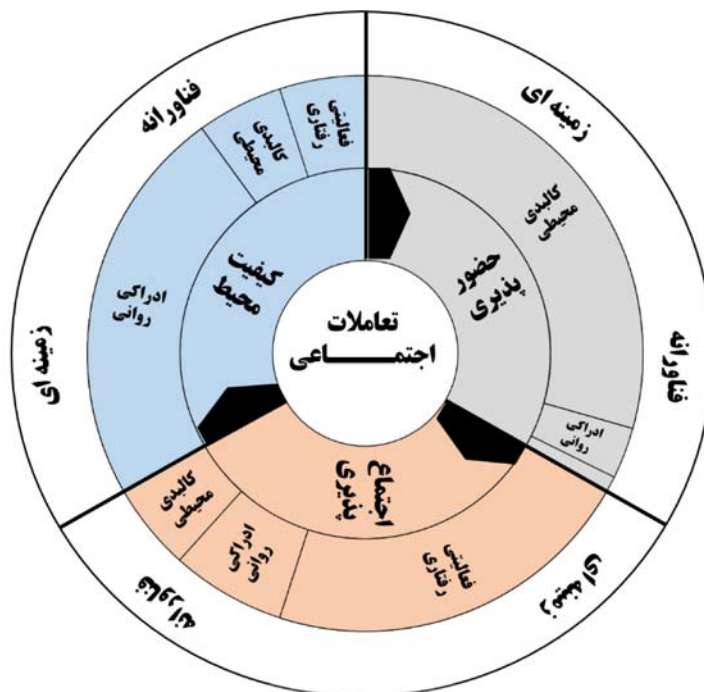
۵.۲. نقش حضورپذیری در تعاملات اجتماعی

حضورپذیری به عنوان شرط اولیه تعاملات اجتماعی، مستلزم دسترسی آسان، سازماندهی فضایی مناسب و وجود امکانات محیطی کافی است. بدون حضور افراد در یک فضای عمومی، امکان برقراری ارتباطات اجتماعی وجود ندارد. این پژوهش نشان داد که طراحی صحیح فضاهای شهری می تواند حضورپذیری را به شکل چشمگیری افزایش دهد و زمینه لازم برای تعاملات اجتماعی را فراهم آورد.

۵.۳. اجتماع پذیری به عنوان عامل تسهیل کننده تعاملات اجتماعی

اجتماع پذیری نقش کلیدی در تبدیل حضور ساده افراد به تعاملات معنادار دارد. وجود فعالیت های جمعی، فضاهای مناسب برای گفت و گو و فعالیت های مشارکتی، اصلی ترین عواملی هستند که

1 Cohen's Kappa Coefficient

تصویر شماره ۴: چارچوب مفهومی ارتباط میان موضوعات حضورپذیری، اجتماع پذیری و کیفیت محیط در برقراری تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری

می‌تواند به توسعه بیشتر دانش در این حوزه منجر شود. همچنین استفاده از ابزارهای کمی و فناوری‌های پیشرفته برای تحلیل‌های دقیق تر توصیه می‌شود.

اجتماع‌پذیری را تقویت می‌کنند. نتایج نشان داد که بدون تقویت اجتماع‌پذیری، تعاملات اجتماعی به‌طور مؤثر و پایدار شکل نمی‌گیرند.

۵.۴. کیفیت محیط و نقش آن در ایجاد ماندگاری و رضایت

اعلام عدم تعارض منافع
نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منفعی برای ایشان وجود نداشته است.

کیفیت محیط بر ادراک افراد از جذابیت، ایمنی و راحتی فضا تأثیر می‌گذارد. فضاهایی که کیفیت محیط بالاتری دارند، تمایل کاربران به ماندن و بازگشت به فضا را افزایش داده و فرصت‌های بیشتری برای ایجاد تعاملات اجتماعی فراهم می‌کنند.

۵.۵. تعاملات اجتماعی پایدار حاصل هماهنگی میان سه مفهوم

کلیدی

برای دستیابی به تعاملات اجتماعی پایدار، لازم است که هر سه مفهوم به‌صورت هماهنگ در طراحی و مدیریت فضاهای شهری مدنظر قرار گیرند. توجه به یکی از این عوامل بدون در نظر گرفتن دیگری، ممکن است به نتایجی محدود و ناکارآمد منجر شود. نتایج این تحقیق بر اهمیت طراحی و مدیریت همپای و متوازن فضاهای باز شهری تأکید دارد. تنها با توجه به تعادل میان حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط می‌توان فضاهایی ایجاد کرد که نه تنها نیازهای کالبدی و عملکردی کاربران را برآورده سازند، بلکه به بستری برای تعاملات اجتماعی پویا و پایدار تبدیل شوند. این رویکرد می‌تواند راهگشای طراحی شهرهایی اجتماعی‌تر و پایدارتر باشد.

۵.۶. چشم‌اندازهای آینده

این تحقیق چارچوبی برای تحلیل تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری ارائه کرده است. با این حال، بررسی این مفاهیم در زمینه واقعی مانند فضاهای محلی یا مقایسه آنها در بافت‌های شهری متفاوت،

References:

- Aelbrecht, P. (2016). 'Fourth places': the contemporary public settings for informal social interaction among strangers. *Journal of Urban Design*, 21(1), 124-152. <https://doi.org/10.1080/13574809.2015.1106920>
- alavinasab, f., budaghpoor, s., & sabernejad, j. (2018). Explaining the characteristics and components of sociability of social spaces in the city of Tehran (a case study of the social and public collections of Abbas Abad lands). *New perspectives in human geography*, 12, 325-344. <https://sanad.iau.ir/journal/geography/Article/670366?jid=670366> [in Persian]
- Alitajer, S., Heidari, A., Farrokhi, A. M., Sajjadzadeh, H., & Saadati, P. (2019). Evaluation of Sociability of Urban Environment Using "Cognitive Maps" and "Spatial Configuration Maps". *Journal of Architect, Urban Design & Urban Planning*, 12(27), 99-109. <https://doi.org/10.22034/aud.2019.92452> [in Persian]
- Alitajer, S., Saadativaghar, P., Robati, M. B., & Heydari, A. (2018). The effect of Spatial Configuration on the Sociability of Informal Settlements: (Case study of Hesar and Dizaj Neighborhoods in Hamedan). *Motaleate Shahri*, 7(26), 57-72. <https://doi.org/10.34785/J011.2018.032> [in Persian]
- Amini, E., Borumand, M., & Rouhafza, F. (2014). Evaluation Factors in Increasing the Quality of Public Spaces in New Cities (Case Study: Parand New City). *Amayesh Journal*, 7(26), 89-110. https://journals.iau.ir/article_526317.html [in Persian]
- Amirfakhrian, M., Arab, M. R., & Jambarjooqi, M. (2024). Investigating Accessibility and Influencing Factors on Social Interactions in Urban Spaces (Case Study: Mellat Park in Mashhad). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14(50), 55-88. <https://doi.org/10.22111/gaij.2024.47552.3166> [in Persian]
- Askarizad, R., Lamíquiz Daudén, P. J., & Garau, C. (2024). The Application of Space Syntax to Enhance Sociability in Public Urban Spaces: A Systematic Review. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 13(7), 227. <https://doi.org/10.3390/ijgi13070227>
- Azad, Z., Partovi, P., & Bastani, S. (2020). The concept of community in Urban Sociology theories and its application in urban planning. *Motaleate Shahri*, 9(35), 87-100. <https://doi.org/10.34785/j011.2021.865> [in Persian]
- Bagheri, M., Nasr, T., Heidari, A. A., & Taghipour, M. (2023). Investigating the effect of spatial cohesion quality on inputs on bazaar attendance (Case study: Shiraz traditional bazaar). *Maremat & memari-e Iran*, 12(32), 53-70. <https://doi.org/10.29252/mmi.997.14001018> [in Persian]
- Bahrampour, A., & Afzali, A. A. M. (2018). The Role of Children's Safety and Security on their Presence in Urban Spaces (Case study: the Fatimi Neighborhood in the 6th District of Tehran). *Journal of Studies On Iranian - Islamic City*, 9(33), 39-49. [in Persian]
- Behzadfar, M., Jalilisadrabad, S., & Jalilisadrabad, S. (2014). (Public Lighting in Urban Areas and the Presence of Women (Case Study: Tehran Saei Park). *Journal of Architect, Urban Design & Urban Planning*, 7(12), 93-100. https://www.armanshahrjournal.com/article_39224.html [in Persian]
- Carmona, M. (2010). Contemporary Public Space: Critique and Classification, Part One: Critique. *Journal of Urban Design*, 15(1), 123-148. <https://doi.org/10.1080/13574800903435651>
- Castro Seixas, E. (2021). Urban (Digital) Play and Right to the City: A Critical Perspective [Perspective]. *Frontiers in Psychology*, Volume 12 - 2021. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.636111> [English]
- Cui, X., Liao, J., & Ahn, A. C. (2025). Scientometric Review of Informal Learning Spaces in University Libraries: A Bibliometric Approach to Design and Trends. *Sustainability*, 17(6). <https://doi.org/10.3390/su17062480>
- Daneshgarmoghaddam, G., Bahrainy, S. H., & Einifar, A. (2011). An Investigation on sociability of the spaces based on perception of nature in the built environment. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 3(45), 27-38. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22286020.1390.3.45.3.5> [in Persian]
- de Souza e Silva, A., Campbell, S. W., & Ling, R. (2024). Hybrid Space revisited: from concept toward theory. *Communication Theory*, 35(1), 14-24. <https://doi.org/10.1093/ct/qtae023>
- Dehnad, N., Mahdinejad, J., & KARIMI, B. (2021). Explaining the relationship between the components affecting the quality of collective open space in promoting the sociability of the environment. *Motaleate Shahri*, 10(37), 45-56. <https://doi.org/10.34785/J011.2021.519> [in Persian]

- Dezfuly, M. G., & Naghizadeh, M. (2014). Urban Design in the Context of Social Interaction Enhancement (Case Study: Street between Neighborhoods). *Hoviate shahr*, 8(17), 15-24. <https://doi.org/10.71793/hoviatshahr.2014.795293> [in Persian]
- Edge, S., Zhuang, Z. C., & Dean, J. (2024). Reshaping essential public spaces and services: towards socio-spatial justice in a post-pandemic era. *Town Planning Review*, 95(5), 485-504. <https://doi.org/doi:10.3828/tpr.2024.18>
- Elmi, Z., Hashempour, P., & Medghalchi, L. (2020). Physical Sociability of Residential Complexes for the Elderly Group in Tabriz (Case Study: Sattarkhan, Aseman, Allameh Amini and Sepidar Residential Complexes). *Journal of Iranian Architecture and Urbanism*, 11(19), 187-207. <https://doi.org/10.30475/isau.2020.156546.1125> [in Persian]
- Eskandari, K., Ghanbaran, A., & Hosseini, S. B. (2020). Assessing the indicators of environmental qualities promotion in the central urban streets; case study of Ferdowsi street, Sanandaj. *Urban Management*, 18(57), 89-113. <http://ijurm.imo.org.ir/article-1-2774-fa.html> [in Persian]
- Gehl, J. (2010). *Cities for People* (Translated by M. Charkhchian). Tehran: Gohar Danesh Publication.
- Gehl, J. (2017). *Life between buildings : using public space* (Translated by A. Akbari). Tehran: Parham Naghsh Publication.
- ghalambar dezfuli, m., & naghizadeh, m. (2013). Designing urban space in order to promote social interactions (case study: inter-neighborhood boulevard). *Hoyt Shahr*. 15-24 , (17)8 , <https://doi.org/10.71793/hoviatshahr.2014.795293> [in Persian]
- GhaleNoii, M., & Amelian, N. J. (2019). Understanding Temporal Factors in an Attendable Urban Design. *Soffeh*, 28(83), 59-78. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.1683870.1397.28.4.4.7> in Persian]
- Ghods, H., Bemanian, M., & Moradinasab, H. (2018). Investigating the Components of Social Interaction in Urban Communities (Sattarkhan Street from Sadeghieh 1st Square to Sadeghieh 2nd Square). *Journal of Urban and Regional Development Planning*, 3(5), 55-80. <https://doi.org/10.22054/urdp.2020.42908.1129> [in Persian]
- Ghoomi, H. A., Yazdanfar, S.-A., Hosseini, S.-B., & Maleki, S. N. (2015). Comparing the Components of Sense of Place in the Traditional and Modern Residential Neighborhoods. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 201, 275-285. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.08.176> [in Persian]
- Haas, T., Littke, Helene, Karimnia, Elahe. (2020). Urban Form and Human Behavior in Context of Livable Cities and their Public Realms. *Scholarly Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 3(4). <https://doi.org/10.32474/SJPBS.2020.03.000167>
- Haghi, M., & Pouralikhani, M. (2019). Assessing the Level of Citizens' Satisfaction about Urban Environmental Quality (Case Study: Hamedan City). *Journal of Environmental Studies*, 45(2), 287-300. <https://doi.org/10.22059/jes.2019.260081.1007681> [in Persian]
- Hamejani, Y., Bayzidi, Q., & Sahabi, J. (2019). Investigating the Effect of the Physical Patterns of the Establishment Systems on the Community Spaces in Hawraman Architecture. *Housing And Rural Environment*, 37(164), 55-68. <https://doi.org/10.22034/37.164.55> [in Persian]
- Hillier, B., & Hanson, J. (1989). *The social logic of space* (Translated by) Cambridge university press.
- Jing, J., Canter, D., & Haas, T. (2019). Conceptualizing Public Space Using a Multiple Sorting Task—Exploring the Links between Loneliness and Public Space. *Urban Science*, 3(4)(107). <https://doi.org/10.3390/>
- Kakizadeh, M., Naseri, N., Janahmadi, R., & Heidarzadeh, E. (2023). Investigating the Effect of Physical Structure of Historical Bushehr's Fabric on Residents' Presence Using Confirmatory Factor Analysis. *Soffeh*, 32(99), 73-92. <https://doi.org/10.52547/sofeh.32.4.73> [in Persian]
- Karami, I., Mikayili, R., Panahi, S., & Mohammadhoseini, P. (2018). Investigating the Factors Affecting the Sociability of Neighborhood Parks (Case Study: Zafaraniyeh Neighborhood Parks in Tabriz). *Journal of Studies On Iranian - Islamic City*, 8(30), 73-84. [in Persian]
- Kuzuoglu, S., Glover, T. D., Moyer, L., & Todd, J. (2024). How Built Environment Characteristics Influence Social Interactions During Neighbourhood Walks Among Urban Inhabitants. *Int J Environ Res Public Health*, 21(11). <https://doi.org/10.3390/ijerph21111519>

- Lamprecht, M. (2022). Space syntax as a socio-economic approach: a review of potentials in the polish context. *Miscellanea Geographica*, 26(1), 5-14. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2020-0072>
- Lynch, K. (1960). *Image of the City* (Translated by M. Mozaeni). Tehran: University of Tehran Publication.
- Mahmoodi, A. S., & Mansourpour, M. (2017). Position Study of skeletal factors in social interactions of residential neighborhoods. *Hoviate shahr*, 11(31), 5-14. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1396.1.1.3.1.7> [in Persian]
- McGillivray, D., Severin, G., Graham, R., & McCaughey, P. (2023). Participatory design practice, event (s) and the activation of public space. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/17549175.2023.2214140>
- Mehrinejad Khotbehsara, E., Somasundaraswaran, K., Kolbe-Alexander, T., & Yu, R. (2025). The influence of spatial configuration on pedestrian movement behaviour in commercial streets of low-density cities. *Ain Shams Engineering Journal*, 16(1.103184). <https://doi.org/10.1016/j.asej.2024.103184>
- Meshkini, A., Pourtaheri, M., & Norozi, M. (2017). Subjective Indexes Assessment of Environmental Quality In Deteriorated Textures (Case Study: Abkouh Neighborhood, Mashhad). *Journal of Geography and Planning*, 20(58), 259-279. https://geoplanning.tabrizu.ac.ir/article_5815.html?lang=en [in Persian]
- mohammadzadeh, s., eynifar, a., & majedi, h. (2022). Modeling the Effect of the Quality of the Intermediate Space of the Residential Environment on the Formation of a Sustainable Place (Case study: Vahdat Concrete Residential Complex in Sadra New City). *Urban Management*, 20(64), 85-101. <http://ijurm.imo.org.ir/article-1-3156-en.html> [in Persian]
- Mohebinejad, S., Movahed, K., Heydari, A. A., & Taghipour, M. (2022). The role of spatial configuration on increasing the sociability of open spaces of residential complexes. *Motaleate Shahri*, 11(43), 27-40. <https://doi.org/10.34785/J011.2022.754> [in Persian]
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 96-97. <https://doi.org/10.1080/13574809808724418>
- Motalebi, G., zarghami, E., & saadati vaghar, p. (2019). The Role of Open Space Legibility on Creating Social Interactions in Residential Complexes (Case Study: Saeedieh Residential Complex, Hamedan). *Journal of Iranian Architecture & Urbanism (JIAU)*, 9(2), 139-156. <https://doi.org/10.30475/isau.2019.87938> [in Persian]
- Pahlevan, S., Soltanzadeh, H., & Habib, F. (2022). Determining the Effects of the Components of Visual Structure Quality on the Receptibility of Sociopetal Environments (Research Subject: Isfahan's Historical Bazaar Saria). *Journal of Urban Management Studies*, 14(51), 1-15. <https://doi.org/10.30495/ums.2022.21748> [in Persian]
- Parsania, H., & Nourani, N. (2019). The Social Question from the Perspective of the Modern Paradigm and the Postmodern (Emphasizing the Views of Marx, Durkheim, Weber and Derrida). *Socio-Cultural Strategy*, 8(3), 33-68. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22517081.1398.8.3.2.2> [in Persian]
- Purcell, M. (2014). Possible Worlds: Henri Lefebvre and the Right to the City. *Journal of Urban Affairs*, 36(1), 141-154. <https://doi.org/10.1111/juaf.12034>
- Qanazi, S., Leclerc, E., & Bosredon, P. (2025). Integrating Social Dimensions into Urban Digital Twins: A Review and Proposed Framework for Social Digital Twins. *Smart Cities*, 8(1). <https://doi.org/10.3390/smartcities8010023>
- Qi, J., Mazumdar, S., & Vasconcelos, A. C. (2024). Understanding the Relationship between Urban Public Space and Social Cohesion: A Systematic Review. *International Journal of Community Well-Being*, 7(2), 155-212. <https://doi.org/10.1007/s42413-024-00204-5>
- Rajabi, F., zare, I., & Hosseini, S. B. (2022). A Technical Synergy of Cognitive Maps and Space Syntax in Recognition and Analysis of the Sociability of Physical Spaces Influenced by Spatial Territories (Case Study: Ekbatan Town). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 19(108), 5-16. <https://doi.org/10.22034/bagh.2021.293678.4933> [in Persian]
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness* (Translated by M. Noghsanmohammadi). Tehran: Armanshahr Publication.
- Roosta, M., Ebadi, M., & Soltani, A. (2022). Tactical Urbanism; What, Why and How? A Theoretical Framework for Tactical Urbanism. *Urban Economics and Planning*, 3(2), 106-121. <https://doi.org/10.22034/>

- uep.2022.337221.1222 [in Persian]
- Saremi, H., alah, N. T. v., & Habibi, S. (2023). Investigating the feasibility of pedestrianization in increasing the attendance of citizens by using the space layout approach in urban neighborhoods, a case study: Ostad Sara neighborhood. *Quarterly Journal of Human Geography*, 15(4), 97-122. https://journals.iau.ir/article_705151.html?lang=en [in Persian]
 - Sharifian, S. A., Nasab, H. M., Ghalambordezfuly, M., & Salehi, V. M. (2021). Explaining factors affecting the formation of sociable spaces in educational environments using factor analysis method: (Case study of academic spaces). *Journal of Environmental Sciences and Technology*, 23(7), 207-222. <https://doi.org/10.30495/jest.2021.53276.5090> [in Persian]
 - shojaei delaram, p. p. (2015). Analysis of Factors Affecting the Creation and Promotion of Sociability in Public Spaces in Different Scales of Tehran City (Case studies: Two Neighborhoods and an Area in District 7 Tehran). *Bagh-e Nazar*, 12(34), 93-108. [in Persian]
 - Sutkaitytė, M. (2020). Human behaviour simulation using space syntax methods. *Architecture and urban planning*, 16, 84-92. <https://doi.org/10.2478/aup-2020-0013>
 - taghipour, m., & soltanzadeh, h. (2016). Investigating the Role of environmental Organization in Residents' Social Interaction in Residential Complexes of Shiraz (Case study: Amir Kabir, Jannat, Abrisham, and Motahhari complexes). *Spatial Planning*, 6(1), 79-102. <https://doi.org/10.22108/sppl.2016.21648> [in Persian]
 - Tahmasebi, A., Alizadeh, H., & Aslani, P. (2019). The Forming Indicators of Semantic- conceptual Environmental Quality, Case Study: Sanandaj Qatarchian Neighborhood. *Journal of Architect, Urban Design & Urban Planning*, 11(25), 111-124. [in Persian]
 - Tao, C., Li, J., Zhou, D., Sun, J., Peng, D., & Lai, D. (2022). Outdoor Space Quality Mapping by Combining Accessibility, Openness, and Microclimate: A Case Study in a Neighborhood Park in Shanghai, China. *Sustainability*, 14(6)(3570). <https://doi.org/10.3390/su14063570>
 - Toktam Hanai, M. B. P., Masoud Ebadi. (2024). Comparative comparison of factors affecting spatial justice in big cities with a focus on morphology, a case study (Districts 2, 4 and 9 of Mashhad Municipality). *journal of Sustainable Architecture and Urban Design*. <https://doi.org/10.22061/jsaud.2024.10515.2197> [in Persian]
 - vahdat, s., & Sajadzadeh, h. (2016). The Study and Evaluation of the Role of Urban Art in Increasing the Presence of Public Spaces with an Emphasis on Urban Graphics (Case Study :Hamadan Mardom Park) [Research]. *Scientific Journal of Pazhuhesh-e Honar*, 6(11), 25-38. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23453834.1395.6.11.7.0> [in persian]
 - Vazquez, S. A., Mafalda, M. A., O., O. F., & and Pfeffer, K. (2024). Social participation in planning, design, and management of public spaces: the case of Mexico. *Planning Practice & Research*, 39(4), 565-596. <https://doi.org/10.1080/02697459.2024.2315391>
 - white, w. (2012). *The social life of small urban spaces* (Translated by M. Habibi). Tehran: Art University.
 - Xu, N., Zhang, X., & Wang, P. (2025). Public Vitality-Driven Optimization of Urban Public Space Networks—A Case Study from Nanjing, China. *Smart Cities*, 8(1). <https://doi.org/10.3390/smartcities8010018>
 - Yamu, C., van Nes, A., & Garau, C. (2021). Bill Hillier's Legacy: Space Syntax—A Synopsis of Basic Concepts, Measures, and Empirical Application. *Sustainability*, 13(6)(3394), 2. <https://doi.org/doi.org/10.3390/su13063394>
 - Ziqing Liu, W. X. (2024). Unveiling the power of social interactions: A systematic review of student experiences in informal learning space. *Environment and Social Psychology*, 9(1). <https://doi.org/10.54517/esp.v9i1.1867>

نحوه ارجاع به مقاله:

هدایتیان، مهرداد؛ عینی فر، علیرضا (۱۴۰۴)، چارچوب مفهومی تعاملات اجتماعی در فضاهای باز شهری: تحلیل فراترکیب مفاهیم حضورپذیری، اجتماع‌پذیری و کیفیت محیط، مطالعات شهری، ۱۴ (۵۵)، ۱۸-۳۰. [10.22034/urbs.2025.142266.5094](https://doi.org/10.22034/urbs.2025.142266.5094)

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

